

SPIEKERSKORNER

Leesstrategieën in zaakvakken

In elk vak moeten leerlingen op bepaalde lesmomenten (of als huiswerk) kranten- of tijdschriftenartikels, grafieken en tabellen lezen en/of bespreken. Voor deze leesvaardigheidopdrachten krijgen de leerlingen in de lessen Nederlands bepaalde technieken aangeleerd die ze ook perfect kunnen toepassen als ze bij andere vakken zakelijke teksten moeten lezen. Door met zijn allen die technieken blijvend en op een consequente manier in te oefenen, wordt dit voor de (vooral taalzwakkere) leerling een automatisme dat hem ook in zijn latere leven van pas zal komen.

Ann Vandemaele

WELKE TECHNIEKEN LEREN WE HEN BIJ NEDERLANDS?

HET OVUR-PRINCIPE

OVUR staat voor de vier stappen die je bij alles wat je doet onbewust of bewust doorloopt: Oriënteren, Voorbereiden, Uitvoeren en Reflecteren. Nemen we als voorbeeld het bereiden van een maaltijd.

EEN MAALTIJD BEREIDEN

Oriënteren	<p>Je vraagt je af:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wie komt er eten? – Wat eet/eten die graag? – Wat ga ik klaarmaken? – Waar kan ik goede recepten vinden?
Voorbereiden	<p>Je vraagt je af:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Welke ingrediënten heb ik nodig? – Welke toestellen heb ik nodig? – Wat is de bereidingsduur van het recept?
Uitvoeren	Je volgt de stappen die in het recept staan uitgeschreven.
Reflecteren	<p><i>Tussendoor</i> proef je al eens (tussentijdse reflectie: ben ik goed bezig?).</p> <p><i>Achteraf...</i></p> <p>... denk je na over de maaltijd zelf (het product):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vond ik het lekker? Smaakte het zoals ik had verwacht? – Vonden de gasten het lekker? – Ga ik dit nog een keer klaarmaken? <p>... en denk je na over de bereiding (het proces):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Had ik alles goed voorbereid? Of bleek ik midden in de bereiding plots iets te missen? – Heb ik de voorgeschreven bereidingswijze gevolgd? Heb ik stappen overgeslagen of ingrediënten veranderd? Had dit het gewenste resultaat? – Had ik tijd genoeg? Heb ik tijd verloren? – Ga ik dit de volgende keer ook zo klaarmaken?

Dit stappenplan kan je ook op lezen, schrijven, luisteren en spreken toepassen, bijvoorbeeld om een video te bekijken, een stukje informatie te presenteren, een werk over een bepaald onderwerp te maken. De stappen bij lezen zijn:

ORIËNTEREN

Je oriënteren op de tekst en/of de leestaak

Je stelt jezelf de volgende vragen als je je wilt oriënteren...

...op de tekst:

- Wat is dit voor soort tekst?
- Waar kom je zulke teksten tegen?
- Wat is het doel van dit soort teksten? Waarom schrijft of leest iemand zo'n tekst?
- Wat zijn de kenmerken van dit soort tekst?
- Heb ik eerder zo'n soort tekst gelezen?

...op de leestaak:

- Waarom moet ik deze tekst lezen? Wat moet ik met de informatie doen?
- Hoe kan ik het lezen dus het best aanpakken?

VOORBEREIDEN

De tekst verkennen en je voorbereiden op de inhoud

Je stelt jezelf de volgende vragen als je een tekst wilt verkennen en je voorbereiden op de inhoud:

- Waar gaat deze tekst over?
- Wat weet en vind ik al van dit onderwerp?
- Wat zou ik er meer over willen weten?
- Wat verwacht ik van de tekst?

UITVOEREN

De tekst verwerken (en de opdrachten uitvoeren)

Een tekst verwerken betekent de inhoud ervan volledig laten doordringen. Concreet houdt dat het volgende in:

- Je begrijpt alle afkortingen, woorden en uitdrukkingen die in de tekst staan.
- Je ziet tekstverbanden zoals oorzaak-gevolg, stelling-argument, doel-middel,...
- Je begrijpt dat sommige woorden in de tekst een positieve of negatieve gevoelswaarde hebben, figuurlijk gebruikt worden en dat een tekst feiten en meningen bevat.
- Je begrijpt wat de bedoeling van de schrijver is.

REFLECTEREN

Nadenken over de tekst en over het lezen zelf

Deze vragen stel je jezelf als je wilt reflecteren...

... op de tekst:

- Waar ging de tekst over? Wat was het hoofdonderwerp en de hoofdgedachte?
- Zijn de vragen die ik had in de tekst beantwoord? Wat weet ik nu dat ik voor het lezen niet wist?
- Heb ik nog vragen over de tekst, dingen die ik niet begrijp?
- Ben ik het eens met de schrijver? Denk ik er nu anders over dan voor het lezen?
- Begrijp ik het doel van dit soort teksten?
- Begrijp ik de bedoeling van de schrijver?
- Lijkt deze schrijver me betrouwbaar, deskundig t.o.v. het onderwerp?

... op het lezen:

- Hoe heb ik deze leesopdracht uitgevoerd / aangepakt?
- Heb ik het juiste leesdoel gesteld en de juiste leesmanier gekozen?
- Heb ik de inhoud van de tekst goed verkend voor het lezen?
- Heb ik problemen ervaren met woordenschat, subjectief taalgebruik enz.?

SOORTEN LEZEN

Elke opdracht vraagt een specifieke aanpak van het lezen. Voor sommige opdrachten hoeven leerlingen niet de hele tekst te lezen. Als ze bijvoorbeeld bij een krantenartikel moeten antwoorden op de vraag 'In welk jaar...?' gaan ze razendsnel met hun ogen over het artikel tot ze een jaartal tegenkomen, kijken ze snel naar de zin waarin het jaartal voorkomt, en als dat inhoudelijk overeenkomt met de vraag, hebben ze het antwoord al gevonden. Deze manier van lezen noemt men *zoekend* lezen.

Dat is een heel andere manier van lezen dan wanneer u vraagt dat de leerlingen aan de hand van de tekst een schema moeten maken van de verschillende voortplantingsmethoden bij planten. Daarvoor zullen ze de tekst *intensief* moeten lezen. Misschien moeten ze info uit twee bronnen met elkaar vergelijken: dit noemt men *kritisch* lezen.

Dit zijn de verschillende leesstrategieën:

	WAAROM DOE JE DAT?	HOE DOE JE DAT?
Oriënterend lezen	Om te weten welk soort tekst je voor je hebt en wat je kan verwachten.	Je bekijkt de tekst zonder hem te lezen. Je vraagt je af welk soort tekst het is (krantenartikel, reclamefolder,...) en met welk doel hij geschreven is (informeren, overtuigen, overhalen, onderrichten, ontroeren, ontspannen).
Globaal lezen	Om het onderwerp van de tekst te voorspellen, voorkennis te activeren, hoofdzaken uit de tekst te halen.	Je leest de titels en tussenkopjes, bekijkt illustraties en onderschriften, je leest (bij langere teksten) de inleiding en bekijkt de inhoudsopgave.
Zoekend lezen	Om bepaalde info uit de tekst te halen.	Je laat je leiden door titels en tussenkopjes om bepaalde stukken grondiger te lezen.
Intensief lezen	Om diepgaande vragen over de tekst te beantwoorden.	Je leest de tekst helemaal door en probeert verbanden te zien tussen verschillende delen.
Studerend lezen	Om de info te onthouden.	Je leest de tekst meerdere malen heel aandachtig, probeert met je eigen woorden te herhalen wat je hebt gelezen, noteert hoofdzaken...
Kritisch lezen	Om je mening en/of voorkennis of een andere bron te toetsen aan de inhoud van de tekst. Om te beoordelen of een tekst goed geschreven is (vorm).	Je vraagt je af of de gegevens juist zijn en je vergelijkt de inhoud met je eigen mening of een andere bron. Je controleert de spelling, zinsbouw en woordkeuze + inhoudelijke criteria van een tekst.

U kunt deze leesstrategieën vereenvoudigd op een affiche in elk leslokaal aanbrengen:

LEESSTRATEGIE	HOE DOE JE DAT?
Oriënterend lezen	Tekst bekijken
Globaal/verkennd lezen	Titels en tussenkopjes Illustraties en onderschriften Inleiding
Intensief lezen	Hele tekst lezen Verbanden
Zoekend lezen	Delen grondiger lezen
Studerend lezen	Onthouden
Kritisch lezen	Vergelijken

VOORBEELDOEFENINGEN

In het vak Nederlands worden de soorten lezen apart of gecombineerd, in elk geval uitdrukkelijk, ingeoefend. Hieronder volgen per fase in de OVUR-strategie enkele voorbeeldoefeningen.

ORIËNTEREN

OPDRACHT

Hieronder vind je een aantal stukjes tekst. Beantwoord voor elke tekst de volgende vragen:

- Welk soort tekst is het?
- Wat zijn de uiterlijke kenmerken ervan?
- Waarom lezen mensen deze tekst?
- Wat is de bedoeling van de tekst? (informerend, ontspannen, ontroeren, onderhouden, overtuigen, overhalen)

FILMKALENDER NOVEMBER 02

**Laura, lieveling
van al haar vriendjes**

Goed zien is veilig leven
Specialiteit contactlenzen

4 Oude Bruggestr 8750-Wingene

De Vroloos
WIM DE BONT

1 ZOO CLARE, GAAN WE MOSSSEN
RONDOM KOS NIEM HET PESTJE
VAN BOMEN NIE?

2 HEE H' JAEL OF GAVENDEND?

3 ZULLEN ONS EIGEN PESTJE
DIN MAKE DOORMAK? HEE
SOMT JE EIGEN BESCHAVING?

4 OEPS! SORRY SONY!

5 H' HIER NIET SEN KLINGENDE
BESMET OM MIJN NIET TE
BESMET? JE MOET MIJ LIEDE-
LIJKE NIET BESMETEN?

6 AAGH!!

7 SLEP! OOGDEMORGEN
WERELD! TUD VOOR MIJN
VLECHTENING!

8 NIET SPILT ME? H' HIER ALLE
LIEKENSLEPES VOOR DIT
FRUITMAGGE ABBESLUIT?

9 LIJST MOOIE? H' HEE AL-
GEMEN TREK WEGE?

10 GAVEN! DENK JE TROUWENS
DAT MIJN GETOCHT VANDING
HOE TE LIEK KAVU?

11 ACH MOOIE!

12 AAGH!!
OF JE
NIET WIEL
BATER!

13 NIET TROUWEN! JIJ
VRIJST HET TECHDOK
LEUK TOU MIJN HEE
VRIJCHOP SOED DIT?

14 NIET MIJ WEE?

15 GAVEN! GEFRIJCHEN!
TROEN DE CELLULITE?

16 CLARE! WE MOETEN VEG!

17 NIET BEL VRIJCHEN!
MIJN MOEDERWED
IN NIET DE LIEKE
TEMPERATURE!

18 BUND KLARE!

19 ZUCHT!

20 WAT Z' JE EER WEE?
GEWELD H' T, CLARE!

21 NIET MIJ
JOUW MOEDER NIET DE HELE DOG
ZO H' MOOIE VRIJCHOP OM JE NIEM!

ORIËNTEREN + VOORBEREIDEN

Als leerlingen een werkje moeten maken en daarvoor info moeten verzamelen, moeten zij snel kunnen oordelen of een boek/artikel/website bruikbaar zal zijn met betrekking tot hun onderwerp of opdracht. Het spreekt vanzelf dat ze niet het hele boek moeten lezen om daarover te oordelen. De inhoudstafel kunnen lezen is een vereiste. Om dat ook efficiënt *in functie van de opdracht* te kunnen doen, moet die opdracht in de eerste plaats goed afgebakend zijn door de leraar. Je kunt niet verwachten dat een leerling uit het eerste jaar met het onderwerp Turkije spontaan iets weet aan te vangen. De leraar zal moeten specificeren wat er over Turkije in dat werkje moet. Eventueel kunt u er de leerlingen zelf wel over laten nadenken en brainstormen, maar uiteindelijk moet de leerling, voor hij/zij info gaat zoeken, een soort structuur hebben zodat hij weet wat er precies van zijn werkje verwacht wordt. De leerlingen hebben die houvast nodig. In functie van de elementen die de leraar heeft opgegeven, kan hij de inhoudstafels doornemen.

OPDRACHT

Je maakt een GIP over aids en je moet beoordelen of je de volgende bronnen wel of niet zult gebruiken. In je werk wil je de volgende vragen behandelen:

- Hoe is aids ontstaan?
- Hoe werd het virus ontdekt?
- Wat is aids? Hoe werkt het virus? Hoe evolueert de ziekte bij iemand die met het virus is besmet? Hoe kun je aids behandelen?
- Hoe kun je besmet geraken?
- Hoe kun je het voorkomen?

Onderzoek nu de bruikbaarheid van elke bron aan de hand van het schema hieronder.

BRON	JA	NEEN	WEET NIET
Is de informatie actueel?			
Is de bron recent?			
Is de bron neutraal?			
Gaat de bron uit van een (politieke) organisatie?			
Heeft de organisatie een uitgesproken mening over het onderwerp?			
Is de bron betrouwbaar?			
Heeft de auteur of redacteur enig gezag? Krijg je informatie over de auteur/redacteur (bv. op de cover)?			
Heeft hij al eerder werken gepubliceerd?			
Is de bron bruikbaar?			
Is de bron in begrijpelijke taal geschreven?			
Heeft de bron een inhoudstafel?			

BRON 1

INHOUD

WOORD VOORAF 11

INLEIDING 12

DEEL EEN. OVERZICHT, OORSPRONG EN VERSPREIDING 15

1. Algemeen overzicht van hiv/aids in Subsaharaans Afrika 17

- Cijfermateriaal
- Armoede
- Bloedtransfusie
- Risicofactoren
- Gezondheidszorg
- Formele en informele economie
- Mededeling van seropositiviteit aan patiënten
- Genderblindheid bij preventiecampagnes

2. Geschiedenis van de vroegste gevallen van aids 47

- Het begin van aids in de Verenigde Staten en in Haïti 47
- Toerisme in Haïti 50
- Economie en politiek 51

• De vroegste gevallen van hiv in Zaïre en buurlanden, in de VS en Europa 54

De vroegste gevallen van hiv in Zaïre (ex-Belgisch Kongo) en in Rwanda 56

1959 Leopoldstad (het huidige Kinshasa, hoofdstad van Zaïre) 56

1962-1976 Vroege gevallen met origine in Zaïre en Rwanda 57

1970 Kinshasa 59

1972 Margrethe Rask 59

1975 Kinshasa 60

1976 en 1986 Yambuku, Lisala en Bumba 61

1977 Zaïrese vrouw met aids verzorgd in België 61

1978 Griekse visser aan het Tanganyikameer 62

1979-1983 36 Afrikaanse patiënten in België verzorgd 62

1979 Het jaar van het uitbreken van de epidemie in Zaïre 63

1980-1981 Burundi 66

1983 Eerstvermelde aidsbaby's uit een hiv-moeder 66

1982-1983 Afrikaanse klinische aidspatiënten verzorgd in Parijs 67

1983 Diagnose van 26 patiënten in Kigali (Rwanda) 68

Aids in Oost-Afrika 68

1979 Oeganda 68

1980 en 1983 Kenia 69

1982 Zambia 70

- Vroegste gevallen van aids in Engeland, de VS, Haïti en Noorwegen 70
- 1959 (31.8) overlijden van David Carr: onzorgvuldigheid of opzettelijke besmetting bij het testen van weefsel? 70

Omslagontwerp: Compagnie Paul Verrept

Foto voorplat: GAL

Vormgeving: EPO

Druk: drukkerij EPO (07607940)

© Daniel Vangroenweghe en Uitgeverij EPO vzw, 1997

Lange Pastoorstraat 25-27

2600 Berchem

Tel: 32 (0)3/239.68.74

Fax: 32 (0)3/218.46.04

ISBN 90 6445 039 0

D 1997/2204/18

NUGI 651

Verspreiding voor Nederland

Centraal Boekhuis bv

Culmborg

Vertegenwoordiging

Uitgeverij De Geus, Breda

Tel: 076/522 81 51

Sleutelwoorden:

Aids, Afrika, oorsprong, verspreiding, seksuele netwerken, migraties

AIDS

ZIEKTE, PATIËNT EN SAMENLEVING

onder redactie van
dr. S. A. Danner en J. M. A. Lange

met medewerking van
prof. dr. W. G. van Aken, P. J. M. Bakker,
dr. P. A. J. Bentvelzen, dr. A. E. G. Kr. von dem Borne,
dr. R. A. Coutinho, R. W. F. M. van Ewijk,
dr. J. Goudsmit, dr. J. van der Lelie,
dr. C. J. M. Melief, J. H. Moerkerk,
dr. F. H. J. Rampen, dr. P. Th. A. Schellekens,
M. E. I. Schipper, J. D. Speelman,
Th. G. J. Stokman, dr. R. Tielman,
L. Wigersma en J. K. van Wijngaarden

UTRECHT 1986

WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERIJ BUNGE

© 1986 Wetenschappelijke uitgeverij Bunge

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvuldigd en/of vermenigvuldigd door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 90 6348 363 5

Inhoud

Epidemiologie, pathogenese, diagnostiek

R. A. Coutinho

1 EPIDEMIOLOGIE 3

Inleiding 3

AIDS in de vs 6

AIDS in Europa 7

AIDS elders in de wereld 9

AIDS in Nederland 9

Verspreiding en transmissie van LAV/HTLV-III 10

P. Bentvelzen en J. Goudsmit

2 AIDS, EEN VIRUSZIEKTE 13

Inleiding 13

Retrovirussen 13

Enige kenmerken van de familie—Virusgenoom en virusreproductie—Transmissie

Isolatie van retrovirussen geassocieerd met AIDS 19

Overdracht van LAV/HTLV-III 21

Moleculaire biologie van LAV/HTLV-III 21

Pathogenese van LAV/HTLV-III 23

Conclusie 24

P. Th. A. Schellekens en C. J. Melief

3 DE AFWEERSTOORNIS 26

Inleiding 26

Bouw en functie van het immuunapparaat 26

Humorale en cellulaire immuniteit—Subpopulaties van

T-lymfocyten—Infecties bij immunodeficiënties

UITVOEREN

Enkele mogelijke oefeningen:

- zoekend lezen: details uit een tekst halen;
- betekenis van woorden afleiden uit de context of uit woordvorming;
- afkortingen verklaren;
- uitdrukkingen verklaren;
- feiten en meningen onderscheiden;
- positieve en negatieve gevoelswaarde (om de houding van de auteur ten opzichte van de info in te schatten); letterlijk en figuurlijk taalgebruik;
- verbanden zien: doel-middel; oorzaak-gevolg; stelling-argument;
- bedoeling van de schrijver achterhalen.

VANUIT ZAAKVAKKEN TEKSTEN AANPAKKEN

In het vak Nederlands worden de soorten lezen apart of gecombineerd, in elk geval uitdrukkelijk, ingeoefend. Als deze strategie ook consequent in andere vakken wordt toegepast, kunnen we van onze leerlingen betere lezers maken.

TEKST UIT EEN LEERBOEK

Vermeld opdrachten altijd voor de tekst. Indien nodig kan de leraar vooraf de opdrachten bij een tekst met de leerlingen overlopen.

OPDRACHT: Oriënteren + voorbereiden

Op de inhoud

- Lees de titel. Waarover zal deze tekst gaan?
- Wat weet je daar al over?

Op het lezen zelf

Hoe ga je lezen om de volgende vragen te beantwoorden?

- Op welke hoogte in het Andesgebergte worden de cocastruiken geteeld?
- Is de teelt van coca de laatste jaren gestegen, gedaald of gelijk gebleven?
- Noem zonder naar de tekst te kijken de drie landen waar de meeste coca wordt geteeld.
- Waarom is de coca(ïne) voor Latijns-Amerika een zegen (positief dus) en een vloek (negatief)?

LATIJS-AMERIKA: COCA(ÏNE) EEN ZEGEN EN EEN VLOEK

Cocateelt neemt toe

De cocastruik wordt geteelt in het tropische bergland, meer in het bijzonder de oostflank van het Andesgebergte, tussen 1000 en 2000 m hoogte. De Inka 's wisten al dat de bladeren van de cocaplant een hoge voedingswaarde hebben en werkzaam kunnen zijn tegen o.a. lokale pijnen of vermoeidheid. Door de verplichte vermindering van de opiumproductie in Turkije, de beperking van de marihuanaproductie in Mexico en het toenemende druggebruik vanaf die periode, is de cocateelt vanaf de jaren '70 spectaculair gestegen. De grootste cocatelers zijn Peru, Ecuador en Bolivia.

Cocaïneproductie en -handel zorgen voor grote inkomsten

De meeste laboratoria waar van de cocaplanten cocaïne wordt gemaakt vinden we in Colombia, enerzijds in enkele steden (vnl. Bogotá, Medellín en Cali) en anderzijds op zeer moeilijk bereikbare plaatsen in het binnenland. Daar liggen de labs vlakbij een landingsplaats voor vliegtuigen. Zowel de aanvoer van grondstoffen als de export, hoofdzakelijk naar de USA, gebeurt immers per vliegtuig. De drugmafia controleert zowel de steden als het gehele binnenland. Met hun enorme winsten hebben de drug-

baronnen prestigieuze woonsten en domeinen uitgebouwd, van waaruit zij de productie en de uitvoer beheren.

Ook de cocaboeren verdienen er geld aan. De opbrengst van de teelt van cocastruiken ligt vijf- tot zevenmaal hoger dan bij de traditionele voedingsgewassen: de kleine landbouwer in het binnenland heeft dus eigenlijk geen keuze.

Cocateelt vormt een bedreiging voor het milieu

De grote uitbreiding van de coca-aanplantingen is er mee de oorzaak van dat het Amazonewoud ontbost geraakt en dat de landbouwersbevolking, aangetrokken door de mogelijke winsten, toeneemt. Zoals elders zijn er ook hier sociale contrasten, maar zelfs de 'kleine man' verdient met illegale werkzaamheden (kneden van bladeren, vervoer naar verdoken fabriekjes...) tien- tot twintigmaal meer dan het gemiddelde op het platteland. Kleine boeren uit de Andes en werklozen uit de steden vinden in de cocateelt een groter inkomen dan in hun gebied van oorsprong.

De cocaïneproductie brengt ook andere milieuproblemen met zich mee: naast de ontbossing is er ook de verontreiniging van rivier- en grondwater door scheikundige producten, nl. onkruidverdelgers om het rendement van de plantages te verhogen en diverse chemicaliën om de basiscocaïne te produceren.

Urr: Werelddelen 4

KRANTEN- OF TIJDSCHRIFTENARTIKEL

'Aids in Afrika: omzien in afgrijzen' (Uit: HUMO)

Het origineel is voor leerlingen van 5 bso moeilijk om te lezen; ik gaf hen een versie in Arial 13.

OPDRACHT

O	Bekijk de tekst 'Aids in Afrika: omzien in afgrijzen'. – Waar komt deze tekst uit? – Wat is de bedoeling van de schrijver van zo'n tekst?
V	Hoe zou het komen dat er in Afrika zo'n groot aidsprobleem is?
U	Opdracht: Vul het schema hieronder aan.
R	<i>Inhoud</i> – Bedenk enkele gevolgen van het feit dat zoveel Afrikanen met het aidsvirus zijn besmet. – Stel dat je als ontwikkelingsmedewerker in een Afrikaans land terechtkomt. Hoe zou jij de bevolking proberen te waarschuwen voor de gevaren van aids? <i>Het lezen zelf</i> – Vond je de tekst moeilijk? Waarom?

Daniël Vangroenweghe maakt aan het begin van het artikel een belangrijke opmerking (*deel 1*): Het feit dat zoveel mensen in Afrika aids hebben, ligt niet aan

- ..... : het feit dat Afrikaanse mannen en vrouwen het met iedereen zouden doen.
..... : het feit dat een man met meerdere vrouwen gehuwd is.

Waarom ligt het dan wel? Veel factoren hebben een invloed:

- 1 Afrikaanse mannen trouwen rond hun 30ste. Ongetrouwde jongemannen moeten hun seksualiteit ook beleven. Dat kan op twee manieren:

- .....
- .....

- 2 Overlevingsprostitututie:

.....

- 3 ..... : hebben vaak seks in ruil voor een (overdekte) slaapplek.

4 De mobiliteit (van de bevolking) waardoor de verspreiding van aids snel gaat.

<p>(in deel 6)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ..... • ..... • ..... <p>bv. jongemannen uit Burkina Faso gaan werken in Ivoorkust; in het werkkamp gaan ze met tientallen bij een prostituee (die vaak zelf besmet is).</p>	<p>(in deel 10)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ..... • ..... • .....
---	---

5 Het condoomprobleem:

- Preventiewerkers bereiken maar een klein deeltje van de sekswerkers.
- .....
- .....
- .....

6 ..... % van de seropositieve Afrikanen weet niet dat hij seropositief is.

7 De Afrikaanse vrouw kan zich niet tegen aids beschermen:

- De vrouw mag (zelf al vermoedt ze dat haar man ontrouw is geweest en dus seropositief zou kunnen zijn) geen seks weigeren of .....
- Tijdens de borstvoeding .....
- Alle soa's worden ..... genoemd en dus moeten vrouwen .....

8 Men denkt dat het ..... veiliger is dan in de steden.

- In de steden is ongeveer ..... % van de bevolking besmet met aids.
Mannen uit het dorp die in de stad gaan werken .....
In dorpjes tot 20 km van de stad waar veel truckers voorbijkomen, heeft nog .....% van de bevolking aids.
- 5 km verderop is dat nog .....%.

AIDS IN AFRIKA: OMZIEN IN AFGRIJZEN

1 december was weer Wereld-Aids-Dag en er zijn in Afrika meer aids-besmettingen dan verwacht, voorzien en gevreesd, zo meldt Unaid, de afdeling van de UNO die zich onder leiding van onze landgenoot Peter Piot met aids in de wereld bezighoudt. Onze andere landgenoot, Daniël Vangroenweghe, doctor in de antropologie en gastdocent aan de Rijksuniversiteit Gent, heeft een dik (500 bladzijden) behartigenswaardig boek over 'Aids in Afrika' geschreven (uitgegeven bij EPO).

DANIËL VANGROENWEGHE

1 Ik denk dat de lezer moet onthouden dat de aids-verspreiding in Afrika niet veroorzaakt wordt door promiscuïteit (vrij seksueel verkeer tussen mannen en vrouwen buiten het huwelijk). De Afrikanen zijn niet promiscuër dan andere culturen.

De laatste 200 jaar hebben we de beeldvorming gekregen van de Afrikaan als zeer promiscu. De koloniale en missionarissen zijn ook altijd gechoqueerd geweest door de Afrikaanse polygynie - meerdere vrouwen voor één man - wat helemaal niet paste in ons Westers monogaam denken. Dat moest zeker te maken hebben met wellust en promiscuïteit. Onzin natuurlijk.

In bepaalde streken in Afrika leven 60% van de vrouwen in polygynie. Een man trouwt rond zijn dertigste voor de eerste keer met een jonge vrouw van zeventien, achttien jaar. Hij zal rond zijn veertigste, als hij vermogend genoeg is geworden om er een tweede vrouw bij te nemen, een tweede huwelijk aangaan, met weer een jonge vrouw van achttien of twintig. In veel landen is polygynie nu op zijn terug-

gang, gewoon om economische redenen: er zijn nog weinig mannen die rijk genoeg zijn om twee vrouwen te onderhouden.

2 Het probleem is ondertussen: hoe kunnen die jonge vrijgezellen tussen hun veertien en dertig jaar hun seksualiteit beleven zonder echt te trouwen, zonder - in theorie althans - kinderen te verwekken enzovoort? In Afrika vertrekt men vanuit het standpunt dat iedereen die in zijn seksueel actieve periode gekomen is, ergens zijn seksualiteit moet kunnen invullen.

Traditioneel gebeurde dat in de grote familie. In West-Afrika was het niet gebruikelijk dat een gehuwde vrouw aan de groep toebehoorde: ze kon in zekere mate haar seksuele diensten ter beschikking stellen van bijvoorbeeld de jongere broer van haar echtgenoot. Wie dan de biologische vader van de kinderen was, speelde geen rol. De echtgenoot was de sociale vader en oefende alle rechten uit, en kreeg ook de bruidschat als een dochter huwde enzovoort.

Overlevingsseks

DANIËL VANGROENWEGHE

De andere mogelijkheid, die door de verstedelijking en de verwestelijking meer en meer voorkomt, is dat men aan zijn trekken komt bij sekswerkers. Prostituees zouden wij zeggen, maar ik noem ze liever sekswerkers omdat dat een beetje positiever klinkt. Prostitutie is bij ons een beroep, sekswerkers in Afrika doen hoofdzakelijk aan *overlevingsprostitutie*.

Er zijn veel echtscheidingen, in sommige streken tot 60%. Of, in polygyn verband levend, heeft de man twee of drie vrouwen

die met hun huishouden gewoonlijk apart leven; als zo'n vrouw van haar man geen geld meer krijgt, of hij haar om de een of andere reden niet meer ziet zitten, kan ze eventueel terugvallen op haar moeder – de grootste affectieve band in Afrika bestaat tussen moeder en dochter; de moederbinding is enorm. Als ze niet meer naar haar moeder toe kan, gaat ze naar de stad, en komt ze in de prostitutie terecht, gewoon om de volgende dag rijst te kunnen kopen.

3 In dat verband ook nog dit, en tien jaar geleden bestond dat nog niet: tegenwoordig noteert men in de steden een groeiend aantal straatkinderen van acht tot vijftien jaar. Die jongens doen wat in drugs, ze hebben een vriendinnetje, maar die meisjes van tien, twaalf jaar doen het om te overleven ook met jan en alleman.

Straatkinderen zijn nu courant in alle grote steden. Dat zijn kinderen zonder vader van vrouwen die naar de stad gekomen zijn. Ze worden op straat gestuurd om auto's te wassen, schoenen te poetsen, links en rechts iets te jatten, allemaal om te *overleven*. Dat valt niet onder de noemer 'stelen'.

Ze leven in benden en slapen op straat, vaak in de kraampjes van marktkramers die 's nachts toch leeg staan, zo'n houten plank met een *shelter* boven. Er is ook een machtsrelatie: om in een deurgat of in het portaal van een winkel te mogen slapen moet je aan degene die twee jaar ouder is wat betalen, hetzij met seks, hetzij met hasjiesj of zo. Ze gebruiken hasjiesj of andere lichte drugs ook om beter tegen de kou van de nacht te kunnen. Meisjes zeiden me ook dat ze de hasjiesj ook gebruiken om hun afkeer van seks te overwinnen.

Nergens in mijn boek zal ik veralgemenen en zeggen *Dit is nu Afrikaanse seksu-*

aliteit. Nee, ik wil de lezer er gewoon attent op maken dat, als men aan aids-preventie wil doen, men verdomd goed moet weten hoe de seksuele tradities zijn en hoe de seksuele netwerken ineenzitten. Daarnaast zijn er heel veel zaken die men niet in de hand heeft. Men zou tegelijk de armoede moeten oplossen, want anders doen de vrouwen aan overlevingsprostitutie; men moet de economie verbeteren, want het inkomen is zodanig laag dat men geen seksueel overdraagbare aandoeningen (soa) kan verzorgen met antibiotica. In Afrika is er 1 Westers gevormde dokter op 35 000 inwoners.

4 Mijn boek beschrijft de interne logica en samenhang van de seksualiteit, van de zaken die qua seksueel gedrag aids-bevorderend kunnen werken, en hun oorsprong vinden in andere gewoonten en vooral in de economische context, die enorme mobiliteit meebrengt: met truckarbeid, migratiearbeid. Uit *Burkina-Faso* zakken ieder jaar honderdduizenden seizoenarbeiders met bussen naar het zuiden van *Ivoorkust* af, 3000 kilometer heen en terug. Dat zijn allemaal jonge mannen van 15 tot 25 jaar. Ze komen uit de *Sahel* waar maar drie maanden per jaar werk is voor hen, als het regent en er oogst binnen te halen is. Daarna gaan ze een maand of zes in *Ivoorkust* werken en vormen daar een subcultuur, die absoluut bevrijd is van haar traditionele normen. Daar zitten ze met tweeduizend man in een werkkamp, en om de veertien dagen is het *pay day* (de dag waarop het loon wordt uitbetaald). Meteen komen daar 50 à 60 vrouwen op af die in doorsnee vijftig contacten op één weekend hebben, zonder condoom. 80 tot 90% van de sekswerkers zijn seropositief...

5 Condooms worden gepromoot bij de sekswerkers. Maar ja, er zijn meer dan een miljoen sekswerkers in Afrika. De preventieteams bereiken misschien 50 tot 100.000 van hen. Men stelt wel vast dat onder de bereikte sekswerkers meer condooms worden gebruikt, maar dat is nog veel te weinig. In Thailand gebruiken bijna alle sekswerkers condooms; in Afrika is dat amper een fractie. Dat heeft ook te maken met de beschikbaarheid van condooms. Er is geen apotheek op elke straathoek: 0,3% van de bevolking vindt een condoom binnen wandelafstand van een halfuur. De mensen zullen ook geen 12 eurocent betalen voor een condoom als ze maar 2,5 tot 5 euro per maand verdienen. Er zijn wel fabrieken en plantages waar ze bij het loonzakje om de veertien dagen 24 gratis condooms geven.

En dan is er nog het probleem van de kwaliteit van de condooms: meer dan de helft voldoet niet aan de normen, men profiteert ervan om minderwaardige condooms op de Afrikaanse markt af te schuiven. Ook het stockeren van condooms in tropische gebieden is een groot probleem: je kunt de condooms niet in de hitte laten liggen, maar je kunt ze al evenmin in de koelkast bewaren, want dan verharden ze. Het moeilijkste in de preventie zijn dan nog de klanten van de sekswerkers. Ze dringen erg aan op *skin to skin* betrekkingen, keren huiswaarts en geven de besmetting door aan hun vrouw.

6 Het allermoeilijkste in Afrika is, denk ik, dat 95% van de seropositieve Afrikanen niet weten dat ze met HIV besmet zijn, of het niet *willen* weten. Men spreekt nu meer en meer – maar ik heb daar een andere mening over – over ‘het recht op niet weten dat men seropositief is’.

7 Theoretisch kun je zeggen oké, ieder individu moet zichzelf maar beschermen als hij vrijt. Maar de vrouw in Afrika kan zich niet beschermen! Ze kan seks weigeren, één keer, misschien twee keer, maar de derde keer vliegt ze aan de deur. Seks weigeren kan ze alleen maar als ze een kind zoogt. Die periode gaat van drie tot zelfs achttien maanden, al naargelang de cultuurgemeenschap. Ze trekt dan dikwijls bij haar moeder in, zodat ze met rust gelaten wordt. Ondertussen heeft haar man het recht, dat is algemeen erkend, om zijn seksualiteit elders te beleven. Dat zijn seksuele tradities die niets met promiscuïteit te maken hebben. Ik denk dat 70 tot 80% van de Afrikanen monogaam leeft en relatief weinig buitenechtelijke betrekkingen heeft, maar met de overige 20% liggen de zaken problematischer. Evenals met de jongeren tussen 15 en 30 die als vrijgezel toch ook aan hun trekken moeten komen.

Indertijd waren de jongeren overal in Afrika trots als ze een soa opgelopen hadden, want dat was een teken dat ze *mán* waren. Aids heeft dat wel veranderd. Alle soa worden in de meeste Afrikaanse culturen ‘Ziekten van de Vrouw’ genoemd. Duidelijk: ’t is gewoon de vrouw haar schuld, zij is de zondebok. *De vrouw moet ervoor zorgen dat wij mannen geen soa krijgen, laat staan aids.* Zo komt het dat de Afrikanen het gebruik van een condoom aanpraten niet zo gemakkelijk is. Bovendien is een condoom niet alleen een barrière voor alle soa inclusief aids, maar ook een barrière voor vruchtbaarheid en kinderen.

8 In alle grote steden van Oost-Afrika is één op drie van de seksueel actieve bevolking seropositief. Dat wil zeggen 35% van de mensen tussen 14 en 49 jaar! Men

denkt dus: aids zit in de steden, op het platteland zit je veilig. Maar heel wat mannen gaan werken in de stad, dertig, veertig kilometer ver, komen in het weekend naar huis waar hun vrouw een beetje aan landbouw doet... Als men dat op de kaart uittekent, zie je het HIV op twintig kilometer in 't rond rond de grote steden. In de dorpen waar de truckers voorbij komen, ziet men 12% besmetting: zij passeren daar de nacht bij een sekswerker of een vriendin. Dorpjes vijf kilometer verder, waar mensen vandaan komen om groenten te verkopen en ook

wat sekswerk te leveren, hebben nog een besmetting van 5%. Er is een veel grotere symbiose (samengaan) tussen de stad en het platteland dan men algemeen aanneemt. Niet alleen door de truckers en de sekswerkers hoor! Vergeet de grote mobiliteit van de militairen niet, van de politie, en dan, ja, van de vluchtelingen, miljoenen vluchtelingen.

UIT: *HUMO*

Ann Vandemaele
Technisch Instituut Immacuata
Rijsselstraat 83
8900 Ieper
vdmale@hotmail.com

Bronnen

Bonset, H., De Boer, M. & Ekens, T. (2000). *Nederlands in de basisvorming. Een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho.

Projectgroep Nederlands vo (2002). *Nederlands in de tweede fase. Een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho.